

«Буквару» — 400 гадоў!

24 ліпеня 1618 года выйшла першая ў свеце кніга, якая называлася «Буквар». Што важна, да яе з'яўлення мелі дачыненне нашы продкі.

Гэта быў «Буквар славянскай мовы», які склалі манахі і выкладчыкі Віленскага праваслаўнага манастыра Святога Духа, а надрукаваны ён у мястэчку Еўе пад Вільняй, адным з самых старадаўніх і ўплывовых беларускіх выдавецтваў у Вялікім Княстве Літоўскім. Яно выпускала нямала кніг на царкоўнаславянскай, старабеларускай і польскай мовах.

У свеце захаваліся толькі два асобнікі першага «Буквара». Адзін з іх, на жаль, няпоўны, знаходзіцца ў Даніі, у Каралеўскай бібліятэцы. А другі (поўны) экзэмпляр — у Вялікабрытаніі, у Бібліятэцы Мідл Тэмпл, якая размяшчаецца ў гістарычным раёне Лондана, дзе некалі мелі сваю рэзідэнцыю знакамітыя рыцары-тамплеры.

ISSN 0024-4686

Працяг на стар. 2 ▶

Фота з сайта nbb.by

«Буквару» — 400 гадоў!

Выключная рэдкасць і вялікая каштоўнасць першага «Буквара» зрабілі яго амаль невядомым як для навукоўцаў, так і для шырокай грамадскасці. Амаль ні ў аднаго з беларускіх даследчыкаў раней не было магчымасці ўбачыць «Буквар» на свае вочы. На радзіме ні аднаго асобніка не захавалася: іх проста зачыталі да дзірак, як часта бывае з вучэбнымі выданнямі.

У 2015 годзе дзякуючы спрыянню брытанскіх беларусазнаўцаў, прафесараў Лонданскага ўніверсітэта ў мяне атрымалася наведаць Лондан і займаць доступ да гэтага надзвычай каштоўнага помніка. А сёння з'явілася магчымасць пазнаёміцца і з дацкім асобнікам.

Кніга, якую я меў за гонар не толькі пагрымаць у руках, але і заняцца яе больш глыбокім даследаваннем, мае невялікі і зручны для выкарыстання памер — удвая меншы, чым сучасныя выданні «Буквара», — і налічвае крыху больш за 100 старонак. Структура выдання вызначалася характарам навучальнага працэсу ў той перыяд. Напачатку вучні вывучалі літары славянскага алфавіта («аз», «букі», «ведзі» і г.д.).

Затым яны займаліся складаннем літар у простыя склады з дзвюх літар («букі» + «аз» = ба, «ведзі» + «аз» = ва) і трохлітарныя склады. Нарэшце пасля гэтага вучні спрабавалі будаваць са складоў цэлыя словы, а затым — сказы.

Для лепшага запамінання ў кнізе прыводзіцца славянскі алфавіт у звычайным і адваротным парадку, чаго не сустранеш у сучасных выданнях. Далей ідуць прыклады складоў з двух, трох, чатырох, пяці і больш літар, найпрасцейшыя словы царкоўнаславянскай мовы, пералік знакаў прыпынку і лічбаў у адпаведнасці са старажытнай кірылічнай традыцыяй, даюцца некаторыя правілы граматыкі.

Апрача адукацыйных задач «Буквар» быў прызначаны для патрэбаў выхавання, якое ў той час грунтавалася на хрысціянскай сістэме каштоўнасцей. Менавіта з гэтай мэтай у склад выдання ў якасці важных тэкстаў для чытання ўключаны шматлікія малітвы, рэлігійныя гімны, сімвал веры, Божыя заветы, пропаведзі, пералік добрых якасцей чалавека і яго грахоў, а таксама шматлікія іншыя маральна-выхаваўчыя тэксты.

Знешняя аздаба выдання моцна нагадвае віленскія выданні Францыска Скарыны.

Нам сёння невядома, хто быў ініцыятарам і стваральнікам «Буквара». Найбольш верагоднымі аўтарамі ці складальнікамі кнігі з'яўляюцца вядомыя беларускія праваслаўныя дзеячы Мялецій Смятрыцкі і Лівонцій Карповіч. Фінансавую падтрымку выданню аказаў князь Багдан Агінскі.

Такім чынам, нам ёсць чым ганарыцца: першы ў свеце «Буквар» прыдумалі нашы продкі. А сёння з «Буквара» пачынаецца дарога ў свет ведаў многіх дзетак не толькі ў Беларусі, але і ў многіх краінах свету, а назва «Буквар» увайшла ў сучасныя беларускую, рускую, украінскую, балгарскую, баснійскую мовы, а таксама ў абхазскую, аварскую, адыгейскую, айроцкую, алеутскую, балкарскую, гагаўзскую і многія іншыя мовы.

Сёлета мы маем унікальную магчымасць адсвяткаваць 400-годдзе «Буквара», беларускага «Буквара». Асноўныя мерапрыемствы да гэтага важнага юбілею пройдуць у канцы жніўня і пачатку верасня — да Дня ведаў і Дня беларускага пісьменства. Аднак забыцца пра сённяшнюю дату было б зусім няправільна.

Алесь СУША,
намеснік дырэктара Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі,
старшыня Міжнароднай асацыяцыі
беларусістаў